

CONCEPȚIA FILOSOFICĂ DESPRE STAT ȘI DREPT A LUI VASILE GOLDIȘ

*Prof.univ.dr. Marțian IOVAN
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad*

Being a part of a philosophic common conception, of an original way of interpreting great trends of the European history the judicial philosophy seen by Vasile Goldiș speaks about values, principles and arguments which guided his entire political career. The author of this study makes an analysis of the main elements which united a postmodern philosophy of power and law among which the concepts of justice, natural laws, positive laws, natural human and people rights, state, power, constitutionalism and social and Christian democracy are the ones that articulates the national, European and international political projects of the great Romanian scholar and politic man.

Analiza de către Vasile Goldiș a mecanismelor, direcțiilor și valorilor reglatoare ale istoriei Occidentului, a Europei în ansamblu, explicitarea misiunii celor care dețin puterea politică au dobândit o mare profunzime și o deschidere practică datorită valorificării avantajelor euristice ale interdisciplinarității și spiritului științific pozitiv, așa cum acesta pusese stăpânire pe dezvoltarea științelor socio-umane începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În acest context, preocupările lui Goldiș pentru împărtășirea rezultatelor cunoașterii pozitive din sociologie, pedagogia socială, psihologia socială, științele juridice, economia politică, geopolitică, teoria generală a statului etc., răspund nu numai pasiunilor sale cognitive, ci și nevoilor personale legate de activitatea de deputat în parlamentul din Budapesta și, după Marea Unire, în cel din București, corespunzând necesității, reglate de o etică politică superioară, de a fundamenta obiectiv și după criterii universal acceptabile programele politice elaborate în diferite etape ale vieții sale și, mai ales, arhitectura statului național unitar român, implicit a principiilor generatoare ale primei Constituții a acesteia.

Marile proiecte politice elaborate de Vasile Goldiș, ca lider de partid național, ca deputat, ca fruntaș al mișcării de eliberare națională și ca unul dintre corifeii Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, s-au întemeiat pe vasta sa cultură istorică, sociologică, economică, filosofică dar și juridică. Faptul că a cunoscut opera unor mari filosofi ai dreptului rezultă din numeroasele trimiteri bibliografice pe care le-a făcut pentru a justifica propriile atitudini în domeniu. Stăpânirea conceptelor principale ale dreptului este demonstrată de faptul că a scris un manual de Constituție pentru școlile populare în prima parte a carierei sale didactice. Astfel, îndărătul unor noțiuni ce țin implicit de sfera de analiză a filosofiei dreptului (ca de pildă: stat, putere, drept, drept natural, drept pozitiv, drepturile omului, constituționalism, administrație europeană, drepturile popoarelor, stat universal, proceduri juridice europene, constituantă etc.), Vasile Goldiș era preocupat, mai întâi de toate, de a valorifica metodele științifice de cercetare și analiză, cum sunt cele ale sociologiei și istoriei, pentru că adevărurile despre dreptate rezultă nu din „cetatea teoriilor frumoase”, nici din „silogismele filosofiei transcendente”, ci din căutarea științei, deoarece „de pe această bază trebuie să pornească la drumul ei cuceritor dreptatea”.¹

---

¹ Vasile Goldiș, *Despre problema naționalităților*, în Vasile Goldiș, *Scrieri social – politice și literare*, ediție îngrijită de Mircea Popa și Gheorghe Șora, Editura Facla, Timișoara, 1976, p.126.

Situat pe o astfel de poziție, Vasile Goldiș, în diferitele sale scrieri, a analizat raporturile dintre dreptul natural, drepturile omului și dreptul pozitiv, rolul valorilor juridice în reglarea statului și a dinamicii dreptului, necesitatea reformelor în contextul decalajelor dintre formele juridice și stările de fapt, principiile pe care să se înalțe statul român unitar și dreptul internațional, perspectiva istorică a statului universal, condițiile limbajului juridic etc.

Ideea de dreptate

Conceptul pivotal al filosofiei juridice și al orientării activității politice desfășurate de-a lungul vieții de către Vasile Goldiș este cel de *dreptate*. Este vorba, în primul rând, de dreptatea creștină, de *dreptatea lui Dumnezeu*, care este una și aceeași pentru toți oamenii, este incompatibilă cu împărțirea societății în stăpâni și slugi. Dreptatea, ca valoare universală, străbate istoria precum un *duh* care glăsuiește în fiecare epocă într-un mod specific. Cel care a vestit dreptatea pentru toți a fost Mântuitorul Iisus Hristos. Prin actul învierii sale, Hristos „a pus pecetea dumnezeirii pe legea cea nouă a dreptății și libertății...Legea Mântuitorului se cuprinde într-un singur cuvânt: iubește. Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși, iar temelia păcii între oameni o lămurește mai luminos ca soarele: fă semenilor tăi ceea ce dorești să ți se facă de către oamenii tăi.”²

Așadar, dreptatea divină este clădită pe iubirea aproapelui. Învățătura lui Hristos este: Iubiți-vă unii pe alții! Omul este o ființă socială; oamenii pot trăi numai împreună, în societate. Coagularea societății, bunul ei mers și pacea socială sunt condiționate de iubirea reciprocă a oamenilor. Legea lui Hristos nu poruncește, nu formulează opreliști, ea cuprinde un singur îndemn: iubește! În timp ce legea veche (codul lui Moise), care conține cele zece porunci – toate formulând interdicții, a fost una a urii, a robiei unor oameni de către alții, a războaielor și a răzbunării. Adevărata fericire a omului pe pământ, organizarea universală a oamenilor și pacea lumii sunt operă creștină, se întemeiază pe îndemnul hristic: *Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși!*

Iubirea creștină apropie omul de om împreună cu adevărul, dreptatea și libertatea. Aceste concepte sunt corelative, în sensul că se afirmă împreună influențând gradul de mulțumire, de fericire a oamenilor și a popoarelor pe pământ. Dreptatea se poate face între oameni și între popoare dacă fiecare jertfește ceva din libertatea, din binele său. „Nu poți face însă altuia dreptate – scria Vasile Goldiș, decât numai renunțând la o parte a libertății tale.”³ Dar renunțarea la o parte din binele tău, din egoismul sau din libertatea ta este resimțită dureros și se desfășoară anevoios în istorie. De aceea triumful dreptății în lume presupune sacrificii, războaie, lupte, martiri. Încetarea războaielor, a răzbunărilor, a conflictelor dintre oameni presupune respectarea legii lui Hristos: *Dumnezeu este iubire*. Prin urmare, cu cât va fi mai multă iubire între oameni cu atât va fi mai multă dreptate, libertate și fericire, cu atât mai mult adevărul va fi mai biruitor. Credința în Dumnezeu este calea spre dreptate socială și națională. Esența oricărei religii reprezintă imaginea dreptății între oameni și popoare, iar dreptatea este *columna civilizației*.

Dreptatea, ca valoare diriguitoare a zbaterilor oamenilor pe pământ, poate să apară în mințile unora sau altora ca o visare frumoasă, ca o contemplare a unei idei, ca un enunț transcendent etc. Dezvoltarea culturii oamenilor, înmugurirea conștiinței de sine a fiecărui om și a fiecărui popor (formarea conștiinței naționale) sunt elementele ce conduc spre civilizație. Oamenii și popoarele își asumă dreptatea prin fapte, prin luptă, prin organizare, prin inițiative și zbateri pentru a o finaliza. „Relațiile dintre oameni, neamuri și națiuni – credea Vasile Goldiș, în chip tainic și neînțeles se stabilesc în numele unei tot mai largi

² Vasile Goldiș, *Hristos a înviat!*, în *Voința poporului*, nr. 13, anul IX, 1931.

³ Vasile Goldiș, *Nașterea adevărului*, în *Știre*, nr. 246, anul II, 1932.

dreptăți sociale prin lupte și grele jertfe, adesea prin crâncene războaieri”.⁴ Statul însuși, ca produs al dezvoltării istorice a societății, este o creație și un instrument ale dreptății, ale civilizației progresive a umanității. În exercitarea misiunii sale, statul traduce în fapte spiritul dreptății și al libertății. Prin intermediul statului și dreptului pozitiv dreptatea, ca valoare spirituală, este cea care constituie adevărul democrației, cea care solidarizează oamenii și încheagă fiecare popor într-o ființă mai puternică, cea care reglează raporturile dintre națiuni pregătind *fericita împreună viață a omenirii*.

Legile firești, dreptul natural și dreptul pozitiv

Dreptatea creștină se întrupează în dezvoltarea istorică a societății prin *legile firești și drepturile naturale ale oamenilor și popoarelor*. Încă din perioada tinereții, Vasile Goldiș făcea distincție, fiind în ton cu orientările filosofice predominante în analiza dreptului din Europa secolului al XIX-lea, dintre *legile firești și legile pozitive*. Legile firești au un caracter obiectiv și necesar, ele acționând peste voința oamenilor. „Nimic nu se poate împotrivi legilor firești. Ori te potrivești lor, ori te nimicești. *Tertium non datur*” – scria Vasile Goldiș.⁵ În timp ce legile pozitive, instituțiile sunt create de oameni astfel încât să concorde cu legile firești. De pildă, în temeiul legii firești că cetățenii aceluiași stat trebuie să se bucure în măsură egală de binefacerile statului lor a fost inițiată și adoptată, în anul 1848, o lege pozitivă privind egala îndreptățire a naționalităților aflate în Imperiul Habsburgic. La fel, toate legile fundamentale ale țării – începând cu Constituția, ar trebui să urmeze legile firești reflectate în conștiința fiecărei epoci istorice, în „duhul” vremii. Activitățile guvernelor, ale puterii legiuitoare și ale celei judecătorești, modul în care funcționează administrația publică ar trebui să urmeze legile pozitive, iar acestea să fie în consonanță cu legile obiective, firești, pentru ca societatea să prospere, să devină tot mai încheagată și mai dreaptă, pentru ca într-adevăr viața constituțională a țării să fie egal împărțită de către toți cetățenii și de toate naționalitățile.

Legile firești ale istoriei umanității, ale istoriei fiecărui popor au un caracter universal, necesar; manifestările individuale și concrete ale istoriei sunt generate de aceste legi. Legile firești îndrumă în mod tainic, cu necesitate de fier, întâmplările omeniești pe cărarea civilizației, a adevărului și dreptății. Omenirea urmează în mod instinctiv aceste legi care se convertesc în *drepturi naturale*. Astfel, de exemplu, este un drept firesc, acela că fiecare națiune poate dispune, poate hotărî singură și în mod liber soarta sa sau acela că națiunile, indiferent de mărime și de poziția geografică, să fie egal îndreptățite sau ca fiecare om să aibă aceleași drepturi precum semenii săi. Iar legile pozitive, actele normative ar trebui să urmeze drepturile naturale. Dar oare această logică este transpusă întocmai în mersul real al istoriei? Goldiș se întreba dacă monarhia austro-ungară este interesată să facă acele aranjamente juridice și instituționale noi prin care să se conformeze cerințelor legilor firești, astfel încât să-și împlinească chemarea istorică? Oare, dacă ansamblul legilor pozitive – începând cu Constituția, sunt conforme legilor firești, este cert faptul că acesta nu va rămâne literă moartă sau o înlănțuire de simple enunțuri formale fără a fi traduse în fapte de viață juridică?

La întrebări de felul celor de mai sus, Vasile Goldiș a formulat răspunsuri bazate pe analize istorice, sociologice, pe cercetare științifică temeinică a realităților socio-economice, politice, culturale și religioase din vremea imperiului austro-ungar. Concluzia sa a fost aceea că există o mare discordanță între formele instituționale –juridice și fondul economic, politic al societății ungare dinaintea primului război mondial, că dreptul pozitiv existent nu se regăsește în practică în multe privințe – fapt pentru care constituționalismul și viața parlamentară,

⁴ Vasile Goldiș, *Sufletul școlii primare*, în *Gazeta învățătorilor*, nr. 11-12, anul II, 1931.

⁵ Vasile Goldiș, *Sufragiul universal în monarhia austro-ungară*, în *Tribuna*, IX, nr. 218, 1905, Arad, p. 1.

împreună cu întreaga „democrație”, sunt falsificate. Goldiș constata că se formase o curioasă concepție despre aplicabilitatea legilor pozitive ale țării: „Am ajuns într-adevăr acolo, ca între starea reală de fapt și cea formală de drept să fie cea mai profundă contradicție. La noi nimeni nu mai află nefiresc faptul că cei în drept a aplica legile, le aplică pe acestea după arbitriul lor. Legile care apără interesele economice ale clasei dominante, se aplică cu o rigiditate aproape neomenească, iar dispozițiile legilor care ar fi chemate să scutească întrucâtva pe cei mici față de cei mari sunt socotite ca simple ornamente ale constituției ungare, fără nici o valoare reală.”⁶ Cu alte cuvinte, instituțiile create, formele constituționale adoptate – fiind de inspirație liberală, capitalistă, vin în contradicție cu structurile economice preponderent feudale. S-au schimbat doar formele juridice, esența a rămas. Ori această mare contradicție dintre starea formală de drept și cea reală de fapt alimentează cele mai diverse abuzuri ale funcționarilor de stat, întărește lăcomia satrapilor administrativi, dezvoltă fenomenele de corupție, ideologia națională a șovinismului maghiar sau transformă în simple petice de hârtie legile presei, electorală, a învățământului, a cultelor sau privind egala îndreptățire a naționalităților din imperiu.

Într-un astfel de context istoric și juridic, într-un stat care adoptă forme juridice specifice democrației constituționale, care proclamă drepturile omului și ale cetățeanului – pe de o parte, și care în esența sa, prin tradițiile, obiceiurile și practicile administrative, este unul de tip feudal – pe de altă parte, poporul român din imperiu ar trebui să se bucure de următoarele drepturi naturale, firești: fiind esențialmente un popor de plugari, românilor le trebuie, înainte de toate, pământ; dreptul la învățământ în limba maternă; dreptul de a folosi limba maternă în instituțiile statului, inclusiv de a fi judecați în limba maternă; dreptul de a li se respecta demnitatea și de a fi egali în fața legii cu ceilalți cetățeni din imperiu; libertatea de opinie, de organizare și în plan confesional; drepturi electorale, începând cu alegerea judeului, notarului, medicului și a celorlalți slujbași ai statului, încheind cu alegerea reprezentanților în *casa țării*; sufragiul universal, direct, egal și secret; autonomia națională etc. Astfel de drepturi firești aparțin nu numai românilor, ci oricărei alte naționalități, inclusiv celei maghiare, sau oricărei națiuni europene. Goldiș era convins că dacă monarhia austro-ungară nu va găsi și nu va introduce în viața publică noi aranjamente instituționale, juridice, prin care să se conformeze cerințelor legilor firești, drepturilor naturale ale omului și ale popoarelor prin care să intre în concertul statelor din universul civilizată, atunci aceasta va fi nevoită să mențină neamuri diferite în aceeași organizare statală cu lanțurile urii, cu utilizarea forței brutale – ca temelie a edificiului imperiului. Ori concluzia istoriei este aceea că tronurile, împărățiile se surpă dacă se împotrivesc legilor firești, dacă sunt potrivnice dorului de libertate și de fericire a neamurilor.

Într-o viitoare alcătuire socială, fie în imperiul austro-ungar, fie în afara lui, va trebui promovată dreptatea creștină, orice privilegiu va fi abolit, orice supremație va fi înlăturată fiind considerată o crimă, fiecărui va trebui să i se dea ce i se cuvine. O nouă ordine juridică edificată înăuntrul imperiului ar trebui să fie promovată pe calea reformelor, de care să beneficieze toate popoarele, cum ar fi: reforma sistemului de impozite pe temeiul principiului progresivității; reforma administrației pe baza principiului autonomiei comunale; înlăturarea virilismului din viața publică; reforma electorală prin introducerea votului universal, direct, egal și secret; reforma dreaptă a justiției; garantarea drepturilor politice și civile pentru toți cetățenii, indiferent de naționalitate; garantarea autonomiei naționale, a egalei îndreptățiri a naționalităților prin intermediul instituțiilor statului etc.

Astfel de schimbări instituționale necesită o formulare a legilor pozitive în așa fel încât acestea să exprime cât mai adecvat imperativele legilor firești și ideea de dreptate. Limbajul, textul legii trebuie să fie clar și precis. Este inadmisibil ca temeiul literal al oricărei legi să dea

---

⁶ Vasile Goldiș, *Recensământul*, în *Românul*, nr. IX, 1911, p. 2.

loc la felurite interpretări. De aceea, oricare lege trebuie să fie coerentă, necontradictorie iar expresiile lingvistice să redea odată cu norma de urmat și spiritul legii. Totodată, prezintă mare importanță practică accesibilitatea textului actelor normative în primul rând pentru cei serviți de autoritățile administrative și judecătorești. Procesele gestionate de organele judecătorești ar trebui să se desfășoare în limba maternă; la fel, actele emise și comunicarea autorităților publice ar trebui să se realizeze în limba maternă, dacă într-adevăr se dorește dreptate socială și națională. Dar, oare, statul ungar, parlamentul maghiar – îmbătat cu himera subjugării națiunilor nemaghiare, întemeiat pe neoiobăgie, va fi capabil să înțeleagă *duhul vremii*, legile naturale, pentru a începe uriașa muncă de întemeiere a unui nou stat, de practicare a dreptății sociale și naționale? Cu siguranță, credea Goldiș, istoria va da un răspuns la această întrebare prin crearea acelor noi forme juridice, instituționale prin care să răspundă cerințelor imperioase ale legilor firești.

Puterea, statul și dreptul

Celui căruia îi revine misiunea de a realiza dreptatea prin primenirea legilor pozitive, corespunzător cerințelor legilor firești, prin garantarea aplicării legilor, este statul susținut de societatea solidară cu *duhul epocii istorice*, cel care asigură funcționarea puterilor publice cu sprijinul activ al majorității cetățenilor. Realizarea practică a dreptății necesită eforturi, perseverență, lupte politice care să utilizeze mijloacele potrivite scopurilor stabilite, implicit a forței pentru a impune dreptul pozitiv. În cele din urmă, în politică „toată înțelepciunea se rezumă în vestitele cuvinte: *Macht geht vor Recht*, iar mijlocul cel mai probat al puterii este unirea tuturor forțelor.”⁷ Dar ce este statul, ca titular al puterilor legislativă, administrativă și judecătorească?

Statul se compune din toți cetățenii săi, este susținut de toți aceștia prin plata de impozite, îi reprezintă și-i servește pe toți fără discriminări, conform principiilor civilizației. Organizarea statală este oglinda fidelă a împărțirii societății în clase și grupuri sociale, a dezvoltării istorice a fiecărei națiuni. Astfel, în aproape toate statele Europei medievale ființau două importante clase antagoniste: deținătorii exclusivi ai drepturilor politice (marii prelați ai Bisericii și nobilimea) și cei lipsiți de aceste drepturi (iobagii și sărăcimea în general). Rezultatul funcționării acestui tip de stat a fost nedreptatea extremă ridicată la rang de principiu: creșterea proprietății fără muncă și extinderea muncii fără a acumula proprietate. Evoluând împotriva legilor firești, această structură statală a fost pusă în discuție de burghezia în ascensiune și de înflorirea luminismului, de afirmarea unei noi intelectualități alcătuită din avocați, învățători, medici, farmaciști, preoți, funcționari de stat etc., care se transformă într-o seră a liberalismului. În aceste medii începe propovăduirea drepturilor omului și ale cetățeanului, lupta împotriva privilegiilor nobilimii și a absolutismului. Treptat cuceresc spiritele ideile de dreptate, libertate, egalitate și solidaritate, care vor sta la baza noii ere în dezvoltarea statului: constituționalismul și parlamentarismul modern. Cu siguranță, constata Vasile Goldiș, această trecere la democrația parlamentară și la statul constituțional a avut loc într-un mod specific în cadrul monarhiei habsburgice, un mod îmbibat de distorsiuni, disfuncții, contradicții – fapt ce a făcut ca organele legiuitoare să întocmească de multe ori simple petice de hârtie, administrația să fie nu una europeană ci mai degrabă una de tip asiatic iar justiția să funcționeze altfel decât ar fi trebuit.

Baza statului o constituie în principal cele două forțe sintetizatoare ale solidarității oamenilor, ale unirii forțelor sociale pentru a-și atinge obiectivele comune. În cadrul civilizației europene, cele două forțe sunt biserica și școala, prima asigură unitatea spirituală a conștiințelor, urmarea legii iubirii creștine de către oameni iar cealaltă asigură emanciparea

---

⁷ Vasile Goldiș, *O scrisoare politică*, în *Tribuna poporului*, IV, nr. 74, 1900, p. 1.

culturală a oamenilor, dezvoltarea conștiinței naționale prin cultură. Pe lângă cele două forțe sintetice, Goldiș subliniază rolul bogăției generate de economie, deoarece „bogăția și cultura sunt o garanție mai mare a menținerii statului, decât sărăcia și incultura, pentru că omul cult și avut se teme de dezordinea în care poate să piardă totul, în timp ce nevoiașii doresc cu ardoare răsturnările în care pot câștiga totul.”⁸

Dintr-o altă perspectivă, statul este instituția cea mai desăvârșită la care a ajuns omenirea în istoria de până acum, luând diferite grade de dezvoltare în funcție de condițiile etnografice, economice, geografice etc. Întotdeauna însă elementele primordiale ale unui stat sunt pământul pe care trăiește și poporul prin care ființează: statul e o bucată din omenire și o bucată din teritoriu planetei, adică este sufletul unui popor și țara în care viețuiește poporul. Țara nu este o simplă proprietate a statului, ci este însăși trupul său, o parte a ființei sale. De aceea nici un stat nu poate să cedeze ceva din țara sa, nici să renunțe la independența și suveranitatea sa. Dezvoltarea civilizației a validat ca stat specific epocii în care a trăit Goldiș statul național – fapt confirmat de multitudinea mișcărilor politice de eliberare națională și de organizare a unor state naționale în mai multe zone ale Europei. În acest flux de evenimente și procese istorice majore se încadrează desăvârșirea statului unitar român, proclamat prin voința organică a națiunii române exprimată de Adunarea Națională de la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918.

Ca autor al proiectului noului stat unitar român – stat național, suveran și independent, Vasile Goldiș – împreună cu ceilalți corifei ai Marii Uniri, a inițiat întrunirea Constituantei, a reflectat asupra principiilor politice și juridice pe care să fie așezat, edificat statul român – rezultat al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Toate aceste preocupări și idei la care a ajuns sunt o continuare consecventă a atitudinilor și principiilor adoptate încă din faza în care a intrat în lupta pentru drepturile politice și civile ale naționalităților, implicit ale celei maghiare din imperiul austro-ungar, reprezintă o expresie a aceluiași crez politic creștin-social și democrat.

Promotor al unei etici politice, juridice și administrative de tip apostolic, ghidat de valorile culturii și civilizației europene, Vasile Goldiș concepea noul stat național unitar român ca fiind produsul necesar al dreptății istoriei, al întrupării noii concepții privind realizarea dreptății în lume, care presupune: consacrarea libertății reale a tuturor popoarelor; egalitatea oamenilor în fața legilor; făurirea unei societăți planetare care să garanteze întovărășirea națiunilor libere; datoria de a nu pedepsi progenitura pentru păcatele părinților; asigurarea tuturor neamurilor și tuturor cetățenilor conlocuitori pe pământul românesc a acelorași drepturi și îndatoriri; promovarea valorilor culturii și civilizației universale – fapt ce necesită abolirea fiecărui privilegiu și statuarea, ca fundament al acestui stat, a muncii și răsplății ei integrale; garantarea drepturilor și libertăților naționalităților conlocuitoare de a se instrui, administra și judeca în limba maternă; libertate confesională și egalitate pentru toate religiile din stat; vot obștesc, direct, egal, secret pentru ambele sexe începând cu vârsta de 21 de ani; desăvârșită libertate presei, asocierilor și întrunirilor, libera propagandă a gândurilor omenești; reforma agrară radicală etc. Toate aceste enunțuri reprezintă principii care prefigurează elaborarea Constituției viitorului stat democrat al României Mari.

În noul stat român puterea nu se va mai moșteni, nu va fi monopolul unei clase care să paraziteze pe seama celor mulți, ci ea va fi legitimată emanând din voința colectivă a poporului. Puterea va trebui să încarneze spiritul public, să promoveze interesele tuturor păturilor sociale, să servească satisfacerii nevoilor publice. Fiind legitimă, puterea are dreptul să legisla în numele națiunii, să așeze viața publică pe temeiul dreptății sociale. O astfel de putere nu va substitui dreptul prin brutalitate, ci va înlocui forța brutală cu dreptatea. Așadar, noul stat român are nevoie de împământarea unei noi concepții de viață, întemeiată

---

⁸ Vasile Goldiș, *Despre problema naționalităților*, în Op.cit. , pp. 150-151.

pe valorile morale, pe idealurile universal acceptabile puse în serviciul comunității, pe conlucrarea tuturor forțelor sintetice menite să dea coeziune vieții sociale, politice, naționale și să le surprindă pe cele distructive. Așezarea edificiului noului stat este, înainte de toate, ghidată de factori spirituali. Morala și religia sunt cheagul solidarizării oamenilor sau liantul comunităților umane. Cu cât va fi mai multă moralitate și iubire creștină în societate, cu atât se va înfăptui mai multă dreptate socială, instituțională, națională și internațională.

Tendențele istorice de dezvoltare a statului și dreptului, de realizare a dreptății se fac evidente și în relațiile internaționale, în afirmarea dreptului internațional sau în plămădirea statului universal. Astfel, de pildă, popoarele Europei au format totdeauna un întreg cultural și spiritual, au promovat idei și valori generale care, treptat, au fost adoptate de toate popoarele culte. Prin urmare, istoria Europei este o istorie a principiilor comune după care popoarele componente s-au ghidat în realizarea gradată a fericirii lor pământești. Astfel dreptatea istoriei s-a afirmat prin valorile moderne general recunoscute, cum sunt respectarea drepturilor omului, democrația, constituționalismul, respectarea suveranității statului național ca punte de legătură între cetățenii săi și formațiuni instituționale care vor integra statele naționale ajungându-se, peste un arc de timp istoric, la un stat universal.

Așadar, statul și dreptul naționale nu sunt ultima treaptă în dezvoltarea civilizației. Viitorul civilizației europene depinde exclusiv de găsirea soluției la problema dacă se poate substitui sau nu conflictelor armate o procedură juridică general acceptată de toate popoarele? Goldiș era convins, răspunzând la această întrebare, că niciodată popoarele europene nu vor accepta de bună voie exercitarea asupra lor a unor forțe de constrângere prin care să le fie impusă pacea. „Forța aceasta nu poate fi deci de ordin material – credea Goldiș, care să reprezinte forța brutală, ci trebuie să fie exclusiv de ordin spiritual, pe care sufletul omenesc s-o primească de bunăvoie și bucuros. Această forță există, dar omenirea cu bună știință o ignoră. A fost creatoarea civilizației apusene, lumea însă a uitat-o. Va trebui inventată din nou.”⁹ Astfel își exprima Goldiș, în ultimele luni de viață, credința adâncă și nestrămutată în ideea biruinței dreptății creștine, a statului de drept, a valorilor civilizației europene. Pe acest fond istoric, Hotărârile Adunării Naționale de la Alba Iulia, 1 Decembrie 1918, vor rămâne pentru veșnicie o glorie a neamului românesc „fiindcă prin ele se proclamă principiile eterne și infailibile ale dreptății, ale libertății și ale păcii de totdeauna în lume.”¹⁰

---

⁹ Vasile Goldiș, *Societatea Națiunilor și Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, în *Hotarul*, nr. 7, anul I, 1933.

¹⁰ *Ibidem*.